
РОЗВИТОК ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ ПОДАТКОВОЇ БЕЗПЕКИ

Ширяєва Л.В. д.е.н., професор,

Одеський національний морський університет

Захарченко В.І. д.е.н., професор

Одеський національний політехнічний університет

В українському законодавстві безпека розуміється як стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз [1]. Найбільш важливою частиною структури національної безпеки є економічна безпека, яка служить основою життєдіяльності суспільства, його соціально-політичної та національно-етнічної стійкості і являє собою складне, багатогранне соціально-економічне явище, що відображає комплекс динамічних умов матеріального виробництва [4, с.9].

Значне місце в системі елементів економічної безпеки займає фінансова безпека держави. В сучасних умовах фінансова безпека є одним з ключових видів економічної безпеки, оскільки, «з урахуванням панівного стану, займаного фінансовою складовою в сучасній економіці, ми вправі характеризувати останню як економіку, керовану в основі своїй фінансовим чином, через фінансові механізми, за допомогою фінансових важелів, фінансових стимулів і у фінансових цілях [6, с.32].

В свою чергу поряд з бюджетної, валютної безпеки, безпеки грошово-кредитної системи, найважливішою складовою національної фінансової безпеки виступає податкова безпека.

Податки є головним джерелом коштів, що забезпечують функціонування держави. Разом з тим у податках закладені великі можливості і з регулювання соціально-економічних процесів з боку держави в тому числі. Так, податки можуть використовуватися для регулювання процесів виробництва і споживання, рівня доходів населення (диференціація ставок, надання пільг та ін.). Податки можуть бути елементом механізму, регулюючого демографічні та екологічні процеси, соціальні явища. Вхіді оподаткування з боку держави проводиться контроль над фінансово-господарською діяльністю підприємств, установ, організацій, за правомірністю отримання доходів громадянами, джерелами цих доходів, за використанням майна [4, с.72].

З урахуванням викладеного, принципово вірним представляється підхід, відповідно до якого податки і податкова політика в системі економічної та фінансової безпеки розглядаються, по-перше, як ресурсний фактор, що знаходиться в руках держави, по-друге, як інструмент впливу на економічні та соціальні процеси і, по-третє, як фактор зворотного зв'язку і залежності держави від податку платників і територій [3].

Іншими словами, податкова безпека передбачає стійке функціонування податкової системи країни та її регіонів, забезпечення збору податків і податкових платежів, передбачених податковим законодавством, запобігання податковим зловживанням на основі контролю з боку державних органів [6, с.32].

Таким чином, представляється, що податкова безпека є стан забезпеченості (гарантованості) ефективного функціонування податкової системи.

Конституція України (ст.67) закріплює обов'язок кожного платити законно встановлені податки та збори. Із зазначеного положення випливає, що кінцева мета податкової безпеки полягає в забезпеченні злагодженої взаємодії учасників податкових правовідносин по реалізації конституційного обов'язку, спрямованої на формування бюджету України, бюджетів суб'єктів України і місцевих бюджетів.

Основними структурними елементами податкової безпеки є:

- суб'єкт податкової безпеки;
- об'єкт податкової безпеки;
- загрози життєво важливим інтересам;
- гарантії податкової безпеки;
- система безпеки як сукупність організаційно і функціонально взаємозалежних елементів, діяльність яких спрямована на реалізацію заходів забезпечення податкової безпеки;
- державна політика як сукупність концептуальних положень, які забезпечують стан захищеності.

Виходячи з суб'єктного складу, можна виділити власне податкову безпеку платників податків і безпеку в діяльності податкових органів. Досліджуючи проблему податкової безпеки, автори найбільше стикалися з питаннями реалізації другого виду безпеки. При цьому наголошуємо, що кожному платникові податків необхідно розробити індивідуальну систему податкової безпеки та управління податковими ризиками, яка має три рівні:

1. глобальне чи стратегічне податкове планування (модель ведення бізнесу, економічне, управлінське та податково-правове обґрунтування моделі, інвестиційного проекту, угоди або сукупності);
2. локальне податкове планування (в рамках конкретної угоди, проекту, окремих податків);
3. система документообігу, внутрішнього контролю (аудиту) та звітності.

Безпека в діяльності податкових органів – це система організаційно-правових заходів, реалізованих правоохоронними та контролюючими органами з метою забезпечення всебічної захищеності і гарантованості цивільно-правового стану співробітників податкових органів, матеріальних ресурсів від протиправних посягань. Основними завданнями даного виду безпеки є: своєчасне виявлення і усунення загроз безпеки персоналу і ресурсам, причин і умов, що сприяють нанесенню фінансового та матеріального збитку, створення механізму та умов оперативного реагування на загрозу безпеки і прояви негативних тенденцій у функціонуванні податкового органу.

До основних об'єктів безпеки відносяться людина і громадянин – його права і свободи; суспільство – його матеріальні і духовні цінності; держава – її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність. Відповідно, об'єктами аналізованої безпеки виступають, перш за все, суб'єкти податкових правовідносин, об'єкти оподаткування, державна казна.

Елементом структури податкової безпеки є погрози життєво важливим інтересам об'єктів, безпека яких повинна бути забезпечена. Згідно ст.1 Закону України «Про основи національної безпеки України» загрози національній безпеці – це наявні та потенційно

можливі явища і чинники, які створюють безпеку життєво важливим національним інтересам України [1].

До числа загроз податкової безпеки можна віднести:

1. недосконалість фінансового законодавства;
2. спотворення принципів бюджетного законодавства;
3. інерційність практики судів по шляху ослаблення судового захисту прав платників податків;
4. порушення терміну постановки на облік та ухилення від такої постановки; неподання податкової декларації; грубе порушення правил обліку доходів і витрат об'єктів оподаткування; несплата або неповна сплата сум податку та інші податкові правопорушення;
5. незаконне одержання і розголошення відомостей, що становлять податкову таємницю;
6. ухилення від сплати податків і, як наслідок цього, податкова злочинність, незаконне відшкодування сум податків і що зберігається з року в рік недоїмка.

Так, якщо взяти тільки період січень-серпень 2011р. у сфері оподаткування податкова міліція розкрила 3546 злочини, з яких 3073- тяжкі. Розкрито 1668 злочинів за ухилення від сплати податків, з яких 1591- в особливо великих розмірах. До суду направлено кримінальні справи по 1711 злочинах, збудженими за матеріалами податкової міліції.

У 2011 р. залучена діяльність 93 конверсійних центрів. Загальний обсяг проконвертованих цими центрами грошових коштів склали 15,3 млрд. грн. З контрагентів до бюджету стягнуто 257 200 000 грн [2, с.2-3].

Нейтралізувати реальну й потенційну загрози об'єктам податкової безпеки дозволяє реалізація розробленої системи заходів. Йдеться про гарантії податкової безпеки, прийомах, методах, засобах, наприклад, що забороняють нецільове використання бюджетних коштів або перекладання виконання податкового обов'язку на третіх осіб, які наказують здійснювати обов'язковий контроль над проведеними фінансовими операціями, зобов'язують погашати недоїмку. Зміст законодавства про податки і збори дозволяє, зокрема, виділити можливість використання наступних спеціальних гарантій податкової безпеки: податковий контроль; податкові перевірки; способи забезпечення виконання обов'язку зі сплати податків; застосування різних видів відповідальності за невиконання конституційного обов'язку щодо сплати податків.

Заключним структурним елементом податкової безпеки виступає державна політика як сукупність концептуальних положень, які забезпечують стан захищеності. Позначаючи основні напрямки податкової політики на три роки, пропонуємо орієнтувати її на створення максимально комфортних умов для розширення економічної діяльності та переходу економіки на інноваційно-інвестиційний шлях розвитку, а також на подальше зниження масштабів ухилення від оподаткування, зокрема: прийняти рішення про звільнення від оподаткування дивідендів, одержуваних українськими юридичними особами від інвестицій в дочірні суспільства; розробити критерії ефективності роботи співробітників податкових і митних органів; удосконалити податковий контроль над використанням механізмів трансфертного ціноутворення в цілях мінімізації оподаткування і т.д.

В цьому напрямку вже зараз йде процес вдосконалення інструментів податкового регулювання, перехід на спрощені процедури роботи податкових органів, апеляційне оскарження рішень податкових органів, робляться деякі інші заходи, в тому числі застосовуються до податкової безпеки. Забезпечення податкової безпеки являє собою

сукупність заходів, спрямованих на попередження конфліктів між різними рівнями бюджетної системи України і що дозволить зберегти цілісність всієї фінансової системи держави.

Таким чином, податкова безпека – це показник:

1. ступеня захисту платників податків від свавілля державних органів;
2. ефективності та безпеки роботи податкових органів;
3. рівня податкових правопорушень в Україні.

Література

1. Про основи національної безпеки України : Закон України // Урядовий кур'єр, 2003. – № 139.
2. Вестник налоговой службы Украины. – 2011. – №33. – С. 2-3.
3. Захарченко В. І. Економічна безпека регіону : [конспект лекцій] / В.І. Захарченко. – Одеса: Астропринт, 2002. – 64 с.
4. Захарченко В. И. Экономическая безопасность бизнеса /В.И. Захарченко, Н.Н. Меркулов, Н.В. Халикян. – Одесса: Наука и техника, 2009. – 176 с.
5. Основы экономической безопасности : [Учебно-практическое пособие] // Под ред. Е. А. Олейникова. – М.: ЗАО «Бизнес – школа «Интел-синтез», 1997. – 288.
6. Смирнов Д. А. Понятие и структура налоговой безопасности Российской Федерации /Д.А. Смирнов // Вестник Академии экономической безопасности МВД России, 2008. – №4. – С. 32-34.
7. Ярочкин В. И. Система безопасности фирмы /В.И. Ярочкин. – М.: Ось-89, 2003. – 352 с.